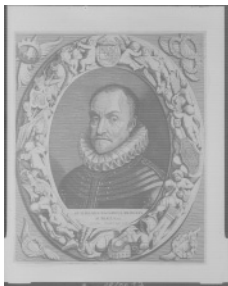

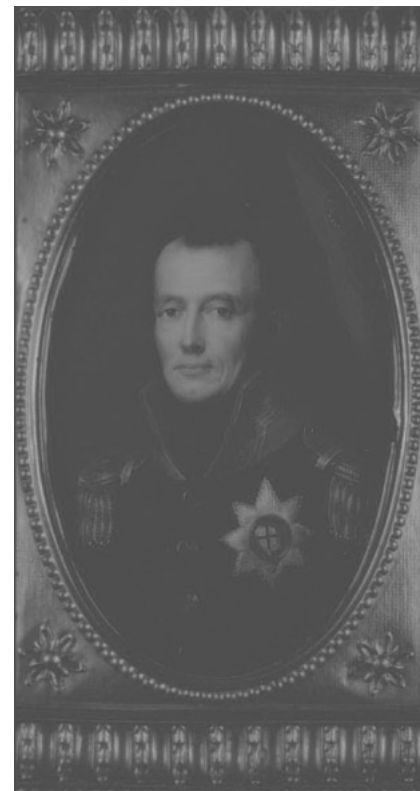
Prenten

Prins Willem van Oranje (1533-1584)
Gravure door Clemendt de Jonghe
Koninklijke Verzamelingen, Den Haag

Willem III, Koning-Stadhouder (1650-1702)
Olieverf op doek in "grisaille" door Adriaan van der Werf
Koninklijke verzamelingen, Den Haag

HET KONINKLIJK HUIS

EEN HOORCOLLEGE OVER DE
GESCHIEDENIS VAN HET HUIS
ORANJE-NASSAU

Door Bernard Woelderink

Home Academy

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges en lezingen uit op audio-cd. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door de meest boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de file, in de trein, op de fiets of thuis op de bank.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave: Home Academy Publishers
President Kennedylaan 19
2517 JK Den Haag
Postbus 17111
2502 CC Den Haag
Tel: 070-3607613
Fax: 070-3455199
E: info@home-academy.nl

Opname: Sandro Ligtenberg (25 november 2004)
Locatie opname: Balzaal van het voormalig Paleis Kneuterdijk te Den Haag
Stem inleiding: W.J.C.M.van Nispen tot Sevenaer
Muziek: Cok Verweij
Mastering: Frits de Bruijn
Vormgeving: ruth.bos@wxs.nl
Productie en vermenigvuldiging: MediaMotion B.V.

© Copyright 2005 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 90 8530 009 6
NUR 77

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

2

2

De Koningen:

S.W.Jackman, *De Romanov relaties*. Uit de prive-correspondentie van Anna Paulowna en haar familie, Baarn 1987.

A.P.J. van Osta (inleiding en annotatie), *Drie vorstinnen. Brieven van Emma, Wilhelmina en Juliana*, Amsterdam 1995.

C. Fasseur, *Wilhelmina, de jonge koningin*, Amsterdam 1998.

C. Fasseur, *Wilhelmina, krijgshaftig in een vormeloze jas*, Amsterdam 2001.

M.J.Schenk en M. van Herk, *Juliana, vorstin naast de rode loper*, Amsterdam- Brussel, 1980.

H.A. van Wijnen, *De Prins-Gemaal*, Amsterdam 1992.

19

19

Vorstelijk verzameld, *De kunstcollectie van Frederik Hendrik en Amalia*, (tentoonstellingscatalogus), Zwolle / den Haag, 1997.

Vorstelijk vertoon, *Aan het hof van Frederik Hendrik en Amalia*, (tentoonstellingscatalogus) Zwolle / den Haag, 1997.

W.Troost, *Stadhouder-Koning Willem III, een politieke biografie*, Hilversum 2001

H.F.K. van Nierop (red.), *Jaarboek Geschiedkundige Vereniging Oranje - Nassau*, Rotterdam 2003. Naar aanleiding van het sterfjaar van Willem III in 1702.

G.J. Schutte, *Oranje in de achttiende eeuw*, Amsterdam 1999.

F.J.A.Jagtenberg, *Marijke-Meu, 1688 - 1765*, Amsterdam 1994.

V.P.M. Baker-Smith, *A life of Anne of Hanover, Princess Royal*, Leiden 1995.

Oranje in revolutie en restauratie, jaarboek Oranje-Nassau museum 1996, Rotterdam 1996.

18

18

HET KONINKLIJK HUIS

Een hoorcollege over de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau
Door Bernard Woelderink

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1
Het Huis Nassau en het Huis Oranje tot aan de Opstand (1402-1566)
Hoofdstuk 2
Het begin van de Opstand (1566-1584)
Hoofdstuk 3
Het Huis Oranje-Nassau tijdens de Republiek: eerste deel (1584-1702)
Hoofdstuk 4
Het Huis Oranje-Nassau tijdens de Republiek: tweede deel (1702-1795)
Hoofdstuk 5
Oranje in ballingschap (1795-1813)
Hoofdstuk 6
Het Huis Oranje-Nassau na 1813

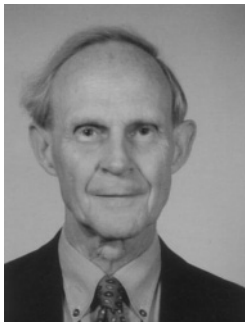
Stamboom van het Huis Oranje-Nassau

Aanbevolen literatuur

Prenten

3

3

Bernard Woelderink

Drs. Bernard Woelderink (1938) studeerde geschiedenis te Utrecht. Daarna volgde hij de opleiding tot archivaris aan de Rijksarchiefschool te Den Haag.

Hij was werkzaam op archiefdiensten te Rotterdam en Deventer. In 1982 werd hij benoemd tot directeur van het Koninklijk Huisarchief. In deze functie beheerde hij ook verzamelingen van het Koninklijk Huis. Sinds het najaar 2003 is hij gepensioneerd. Van zijn hand verschenen tal van artikelen over de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau in bundels, tijdschriften en catalogi.

Afbeelding op de cd-hoes

De afbeelding op de cd-hoes is een miniatuurportret van Koning Willem I (1772-1843) op ivoor (15,4 x 11,9 cm) gemaakt in 1814 te Brussel. De schilder is Louis Marie Autissier (1772-1830).

Willem I is mogelijk naar het leven geschilderd. Hij draagt de borstster van de Orde van de Kouseband. Collectie Stichting Historische Verzamelingen van het Huis Oranje-Nassau, Den Haag

C.A.Tamse, *Het Huis van Oranje en andere politieke mythen*, Amsterdam 2000.

Specifieke literatuur:

De vroege Nassau's:

J.H. van Hooydonk, *Graaf Hendrik III van Nassau-Breda en zijn stad, 1504-1538*, Breda 1995.

F.Scholten, "Veel treffelijke begraaf-plaatsen", de grafmonumenten en epitafen, in : G.W.C. van Wezel, *De Onze-Lieve-Vrouwekerk en de grafkapel voor Oranje-Nassau te Breda, Zeist / Zwolle*, 2003, p. 172 - 190.

De stadhouders:

M.A.Delen, *Het Hof van Willem van Oranje*, Amsterdam, z.d. (2000)

K.W.Swart, *Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand, 1572-1584*, Den Haag 1994.

A.Th. van Deursen, *Maurits van Nassau, 1567-1625*. De winnaar die faalde, Amsterdam 2000.

Aanbevolen literatuur

Algemene literatuur:

A.W.E. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, Zaltbommel 1970.

R..E. van Ditzhuyzen, *Oranje-Nassau, een biografisch woordenboek*, Haarlem 1992.

N.Japikse, *De geschiedenis van het Huis van Oranje-Nassau*, 2dln., Den Haag 1937-1938.

C.A.Tamse (red), *Nassau en Oranje in de Nederlandse geschiedenis*, 2e dr., Utrecht 1996.

Dit boek bevat korte biografieën van de stadhouders en koningen/koninginnen, met literatuuropgaven. Recentere literatuur wordt hieronder vermeld.

Uit Koninklijk Bezit, *Honderd jaar Koninklijk Huisarchief: de verzamelingen van de Oranjes* (tentoonstellingscatalogus), Zwolle / den Haag, 1996.

Onder den Oranjeboom, (tentoonstellingcatalogus), Munchen / Apeldoorn 1999.

16

16

Synopsis van het hoorcollege over de geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau

Hoofdstuk 1: Het Huis Nassau en Oranje tot aan de Opstand (1402-1566)

Na een korte introductie van het onderwerp behandelen we in de eerste periode de geschiedenis van het Huis Nassau-Breda (vanaf 1530 Oranje-Nassau) tot aan het begin van de opstand tegen Spanje in 1568.

Het huwelijk van graaf Engelbrecht I van Nassau met Johanna van Polanen in 1403 wordt gevolgd door andere huwelijken, die het bezit van de Nassause graven in de Nederlanden vergroten. Het huwelijk van graaf Hendrik III met Claudia van Chalon-Orange had met name grote gevolgen. Hun zoon René van Chalon erfde diens gevolg in 1530 de bezittingen in Frankrijk, waaronder het soevereine prinsdom Orange. Van René van Chalon gaat deze erfenis in 1544 over op prins Willem I.

De Nassause graven hadden vooraanstaande posities in de Nederlanden. Zo vervulden zij voor de vaak afwezige landsheer het stadhouderschap in een of meer provincies.

Aan het eind van dit hoofdstuk komt de groeiende oppositie tegen de regering van Philips II ter sprake. Na de "Beeldenstorm" (1566) en de komst van de hertog van Alva gaat Willem van Oranje naar Duitsland en verliest daardoor zijn positie en bezit in de Nederlanden.

5

5

Hoofdstuk 2: Het begin van de Opstand (1566-1584)

Willem van Oranje wordt de belangrijkste leider van het verzet tegen de regering van Philips II. Ingegaan wordt op zijn idealen zoals de eenheid van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden en het naast elkaar leven van rooms-katholieke en protestantse groeperingen. Na een kort moment van eenheid (Pacificatie van Gent) treedt er in 1579 een splitsing op tussen Noord en Zuid. In 1582 moet Oranje zich vanuit Antwerpen terugtrekken naar het veiliger Holland. In het Prinsenhof te Delft wordt hij in 1584 vermoord. Het monument dat we nu in de Nieuwe Kerk in Delft kennen is pas een generatie later geplaatst, toen de waardering voor zijn werk en streven groter was geworden. De nieuwe Republiek stond toen stevig in haar schoenen. In dit hoofdstuk wordt ook aandacht gegeven aan de persoonlijke omstandigheden van Oranje. Tevens wordt er iets gezegd over het Wilhelmus en de Apologie uit 1580/1581.

Hoofdstuk 3: Het Huis Oranje-Nassau tijdens de Republiek: eerste deel (1584-1702)

We behandelen hier de directe nazaten van Willem van Oranje, zijn zoons Maurits (1567-1625) en Frederik Hendrik (1584-1647) die na elkaar stadhouder waren en de zoon en kleinzoon van laatstgenoemde Willem II (1627-1650) en Willem III (1650-1702). Tot 1648, de Vrede van Munster, is de militaire rol van de stadhouders heel belangrijk. Tal van vestingen worden op de Spanjaarden veroverd met een modern leger, waaraan ook een bijdrage geleverd is door Maurits' neef, de Friese stadhouder Willem Lodewijk (1560-1620).

6

6

Margriet	1943-	Pieter van Vollenhoven	1939-	Maurits
				Bernhard
				Pieter-Christiaan (1972)
				Floris (1975)
Maurits	1968-	Marilène van der Broek	1970-	Anna (2001)
				Lucas (2002)
Bernhard	1969-	Annete Sekreve	1972-	
Beatrix	1938-	Claus van Amsberg	1926-2002	Willem Alexander
				Johan Friso
				Constantijn
Johan Friso	1968-	Mabel Wisse Smit	1968-	
Constantijn	1969-	Laurentien Brinkhorst	1966-	Eloise (2002)
				Claus Casimir (2004)
Willem Alexander	1967-	Máxima Zorreguieta	1971-	Amalia (2003)

* Waar van toepassing voor het verloop van de stamboom, anders blanco.

15

15

Willem II	1752-1849	Anna Paulowna van Rusland	1795-1865	Willem III Alexander (1818-1848)
				Hendrik
				Sophie
Hendrik	1820-1879	Amalia Maria van Saksen-Weimar	1830-1872	
		Maria van Pruisen	1855-1888	
Sophie	1824-1897	Karel Alexander van Saksen-Weimar	1818-1901	
Willem III	1817-1890	Sophie van	1818-1877	Willem (1840-1879)
				Maurits (1843-1850)
				Alexander (1851-1884)
		Emma van Waldeck-Pyrmont	1858-1934	Wilhelmina
Wilhelmina	1880-1962	Hendrik van Mecklenburg	1876-1934	Juliana
Juliana	1909-2004	Bernhard van Lippe Biesterfeld	1911-2004	Beatrix
				Irene
				Margriet
				Christina
Christina	1947-	Jorge Guillermo	1946-	Bernardo (1977)
				Nicolas (1979)
				Juliana (1981)
Irene	1939-	Carlos van Bourbon-Parma	1930-	Carlos (1970)
				Margarita (1972)
				Jaime (1972)
				Maria Carolina (1974)

Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) doen zich ernstige politieke conflicten in de jonge Republiek voor. Johan van Oldenbarnevelt, de raadpensionaris van Holland, eindigt zijn lange staatkundige loopbaan in 1619 op het schavot.

Na 1648 is er weer een conflict tussen prins Willem II en ondermeer de Staten van Holland over het verkleinen van het leger. De jonge stadhouder overlijdt in 1650 na een mislukte aanval op Amsterdam.

Ook aan het persoonlijk leven van de stadhouders wordt aandacht gegeven. Huwde Frederik Hendrik nog "ebenburtig" met Amalia van Solms, de sociale stijging van de Oranje-dynastie weerspiegelt zich in het huwelijk van Willem II met een Engelse prinses en van zijn zuster Louise Henriette met een keurvorst van Brandenburg.

Met de Engelse en de Pruisische (= Brandenburgse) koninklijke families zouden persoonlijke en politieke banden blijven bestaan tot in de 18de resp. 19de eeuw.

Na het stadhouderloze tijdperk (1650-1672) breekt de periode Willem III aan. Het begint met de moord op de staatsman uit de voorgaande periode Johan de Witt en zijn broer Cornelis.

Met het stadhouderschap van Willem III bereikt de Republiek het hoogtepunt van haar internationale macht, zeker nadat Willem en zijn vrouw Mary Stuart in 1689 ("Glorious Revolution") de Engelse troon bestijgen.

Willem III is de man van het machtsevenwicht in Europa. Frankrijk was zijn verklaarde tegenstander.

Het huwelijk van Willem en Mary bleef kinderloos. Het Loo is een blijvende herinnering aan hen.

Hoofdstuk 4: Het Huis Oranje-Nassau tijdens de Republiek: tweede deel (1702-1795)

Met uitzondering van de Noordelijke provincies beleefde de Republiek van 1702-1747 het tweede stadhouderloze tijdperk.

We vragen aandacht voor de erfenis van Willem III, die bij testament was toegewezen aan zijn neef de Friese stadhouder Johan Willem Friso. Deze bepaling leidde tot een geschil met de koning van Pruisen. Pas onder Willem IV kwam er een verdeling tussen Oranje en Pruisen tot stand (1732).

Door het uitsterven van takken van de Nassause familie in Duitsland omvatte uiteindelijk het gebied dat Willem IV daar bestuurde behalve het graafschap Diez ook de graafschappen Dillenburg, Siegen en Hadamar.

In 1747 vindt het herstel van het stadhouderschap plaats, evenals in 1672, na een Franse inval en onder druk van een volksbeweging. Het algemene stadhouderschap wordt tevens erfelijk verklaard, waardoor het monarchale karakter sterker wordt.

Willem IV, die al in 1747 overleed en zijn zoon Willem V waren conservatieve stadhouders van wie niet de hervormingen afkwamen die nodig waren voor een adequaat bestuur. Na de voogdijperiodes van Anna van Hannover (de weduwe van Willem IV, 1751-1759), en de hertog van Brunswijk (1759-1766) volgde het stadhouderschap van Willem V (1766-1795). Deze stadhouder kwam na 1780 in de zogenaamde Patriottentijd in grote problemen. Zijn stadhouderschap werd hersteld met Pruisische militaire steun (1787). Zijn echtgenote Wilhelmina van Pruisen was een krachtiger persoonlijkheid dan hijzelf.

8

8

Maria	1642-1688	Lodewijk Hendrik van Simmeren	1640-1674	
Ernst Casimir	1573-1632	Sofia Hedwig van Brunswijk-Wolfenbüttel	1592-1642	Hendrik Casimir (1612-1640) Willem Frederik
Willem Lodewijk	1560-1620	Anna van Oranje-Nassau	1562-1580	
Willem II	1626-1650	Henriëtte Mary Stuart	1631-1660	Willem III
Willem III	1650-1702	Mary Stuart	1662-1695	Vererving titel Prins van Oranje naar Johan Willem Friso
Willem Frederik	1613-1664	Albertine Agnes van Oranje-Nassau	1634-1696	Hendrik Casimir II
Hendrik Casimir II	1657-1696	Henriëtte Amalia	1666-1726	Johan Willem Friso
Johan Willem Friso	1687-1711	Maria Louise van Hessen-Kassel	1688-1765	Willem IV
Willem IV	1711-1751	Anna van Hannover	1709-1759	Carolina Willem V
Carolina	1743-1787	Carel Christiaan van Nassau-Weilburg	1735-1788	
Willem V	1748-1805	Wilhelmina van Pruisen	1751-1799	Louise Willem I Frederik (1774-1799)
Louise	1770-1819	Carel van Brunswijk	1735-1806	
Willem I	1772-1843	Wilhelmina van Pruisen	1774-1837	
		Henriëtte D'Oultremont	1792-1884	Willem II Frederik Marianne
Frederik	1797-1843	Louise van Pruisen	1808-1870	
Marianne	1810-1883	Albrecht van Pruisen	1809-1872	

13

13

Willem de Rijke	1487-1559	Juliana van Stolberg	1506-1580	Willem deZwijger
				Jan de Oude
				Lodewijk (1538-1574)
				Adolf (1540-1568)
				Hendrik (1550-1574)
René van Chalon	1515-1544	Anna van Lotaringen	1522-1568	Vererving Prinsdom
				Oranje naar Willem de Zwijger
Willem de Zwijger	1533-1584	Anna van Buren	1533-1558	Philip Willem
		Anna van Saksen	1544-1577	Anna
				Maurits (1567-1625)
		Charlotte de Bourbon	1546-1582	
		Louise de Coligny	1555-1620	Frederik Hendrik
Jan de Oude (Jan VI)	1536-1606	Elisabeth van Leuchtenberg	1537-1579	Willem Lodewijk Ernst Casimir
Philip Willem	1554-1618	Eleanora van Bourbon Conde	1587-1619	
Anna	1562-1588	Willem Lodewijk van Nassau	1560-1620	
Frederik Hendrik	1584-1647	Amalia van Solms	1602-1675	Willem II
				Louise Henriëtte
				Albertine Agnes
				Henriette- Catharina Maria
Louise Henriëtte	1627-1667	Frederik Willem van Brandenburg	1620-1688	
Albertine Agnes	1634-1696	Willem Frederik van Nassau	1613-1664	
Henriëtte Catharina	1637-1708	Johan George II van Anhalt-Dessau	1627-1683	

12

12

Het omvangrijke hof van de laatste twee stadhouders had zeker culturele uitstraling .

Willem V was een royaal mens en besteedde flinke sommen aan zijn verzamelingen en aan muziek en theater.

Franse revolutionaire legers verdreven de stadhouder en zijn familie. Op 18 januari 1795 vertrokken zij naar Engeland.

Hoofdstuk 5: Oranje in ballingschap (1795 -1813)

Vanuit Engeland (Willem V) en Pruisen (erfprins Willem) werden pogingen ondernomen het stadhouderschap te herstellen. Na 1800

accepteerde Willem V dat het niet zinvol was daarmee door te gaan. Hij vestigde zich van uit Hampton Court in het slot Oranienstein in Diez.

Nederland werd in die jaren omgevormd tot een eenheidsstaat.

We besteden aandacht aan de onderhandelingen om voor het Huis Oranje-Nassau schadeloosstelling te krijgen wegens het verlies van het stadhouderschap en particuliere bezittingen in Nederland. Die slaagden

gedeeltelijk. Vanaf 1802 bestuurde de erfprins nieuwe gebieden als Duitsland, waarvan het vorstendom Fulda het belangrijkste was.

Willem V overleed in 1806. In datzelfde jaar ontnam Napoleon de nieuwe prins van Oranje zijn Nassause en in 1802 verkregen bezittingen

vanwege zijn tegenstand.

Prins Willem VI woonde daarna in Berlijn en op zijn landgoed in het westen van Polen.

Nederland werd in die jaren eerst een koninkrijk onder Lodewijk Napoleon en vanaf 1811 werd ons land ingelijfd in het Franse keizerrijk.

9

9

Hoofdstuk 6: Het Huis Oranje-Nassau na 1813

De val van Napoleon bracht Oranje op uitnodiging van een comité onder leiding van G.K. van Hogendorp in november 1813 terug in Nederland. Als soeverein vorst nam de prins van Oranje de naam Willem I aan. Tengevolge van de vereniging van Nederland en België in 1815 ontstond het Verenigd Koninkrijk met koning Willem I.

Deze vereniging hield stand tot 1830. Het koningschap van Willem I wordt getypeerd als verlicht absolutistisch en hijzelf als de koopman-koning. Zijn beleid in cultureel opzicht was overigens ook het vermelden waard.

Koning Willem I en de koningen Willem II en III waren tevens Groothertog van Luxemburg.

De koninklijke familie had in het midden van de 19de eeuw een behoorlijke omvang.

De prinsen Frederik (1797-1881) en Hendrik (1820-1879) zijn het vermelden waard.

Het koningschap van Willem II, dat na de abdicatie van zijn vader in 1840 begon, eindigde al in 1849 met zijn overlijden. Zijn verdienste is het geweest de liberale grondwet van 1848 en het constitutionele koningschap geaccepteerd te hebben.

Na zijn overlijden moest zijn fraaie schilderijencollectie geveild worden. Willem II was gehuwd met Anna Paulowna, de zuster van de tsaren Alexander I en Nicolaas I. Hij werd opgevolgd door zijn oudste zoon, Willem III, die gehuwd was met zijn volle nicht Sophie van Wurtemberg. Willem III verzette zich lang tegen de nieuwe grondwet. De koning had

een moeilijk karakter, waardoor er ook in zijn persoonlijk leven veel mis ging. Zijn vrouw en kinderen overleden voor hem. Uit Willem's tweede huwelijk met Emma van Waldeck-Pyrmont werd in 1880 een dochtertje geboren, dat onder de voogdij van haar moeder in 1898 als eerste koningin in Amsterdam werd ingehuldigd. Zij zou haar koningschap tot 1948 vervullen. Wilhelmina werd opgevolgd door koningin Juliana, die op haar beurt in 1980 de troon verliet voor haar dochter koningin Beatrix.

In de 20ste eeuw hield het koningschap stand, ook toen in 1918 veel monarchieën sneuvelden. Het bleef geworteld in een brede aanvaarding door de bevolking inclusief het socialistische volksdeel dat tot 1940 negatief tegenover het koningschap stond.

Na 1945 zijn er verschillende crises geweest, die het koningschap niet blijvend hebben beschadigd.

Stamboom van het Huis Oranje-Nassau

Naam	Geleefd	Gehuwd met	Geleefd	Kinderen*
Engelbrecht I	1370-1442	Johanna van Polanen	1392-1445	Johan IV
Johan IV	1410-1475	Maria van Loon	1424-1502	Engelbrecht II
				Johan V
Engelbrecht II	1451-1504	Cimburga van Baden	1450-1501	
Johan V	1455-1516	Elisabeth van Hessen	1466-1523	Hendrik III
				Willem de Rijke
Hendrik III	1483-1538	Claudia van Chalon	1498-1521	René van Chalon